

חִיבִּים לְשׁוֹנִים בְּפִנְחֵי עֵג

דְּקוּקֵי קְרִיאָה בְּפִנְחֵי פִנְחֵי וּבִפְטָרָה וּבִרְאִשׁוֹן שֶׁל מִטּוֹת

כֹּה יֵאָדָּם: הַנִּזְכָּר רְפוּיָה בְּשׁוּא נָח, עִם זֹאת יֵשׁ לְהַשְׁמִיעַ הָאֱלֹהִים, לֹא – בְּקִנְיָתִי: וְלֹא – בְּקִנְיָתִי

כֹּה יֵב שְׁלֹם: בְּחֶלֶק מִסְפְּרֵי הַתּוֹרָה הוּא"ו שֶׁל 'שְׁלֹם' קְטוּעָה

כֹּה יֵג וְהִתְיָה לֹא: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לֵה"א הָרִאשׁוֹנָה וְדָגֵשׁ חֶזֶק בְּלִמְדָּה מִדִּין אֶתִּי מִרְחִיק, עִם זֹאת הִירָד בְּשׁוּא נֶעַ. לְאֱלֹהֵינוּ: הָאֱלֹהִים כָּלֵל אֵינָה נִשְׁמַעַת

כֹּה טו רֹאשׁ אֲמֻת בֵּית-אֶבֶב בְּמִדִּין הוּא: אֵין לְהִתְעַכֵּב עַל אֶבֶב, וְיֵשׁ לְהֵאִיץ מֵעַט אֶת קְרִיאַת הַתִּיבָה בְּמִדִּין לְהַסְמִיכָה לְתִיבָה שֶׁלִּפְנֵיהָ שֶׁהִרִי הַטְּפָחָה הִיא כֹּאֵן הַמְּפִסִּיק הָעֵיִקְרִי

כֹּה יח כִּי צִרְיָם: תִּיבַת כִּי בְּמוֹנָח וְאֵינָה מוֹקֶפֶת לְזוֹ שֶׁלֹּאֲחֵרִיָּה. הַמְּכָה בְּטַעַם מִרְכָּא, בְּיוֹם-הַמְּגִלָּה הַבִּינָה רַפָּה. עַל-דֶּבֶר-פְּעוֹר: גַּם כֹּאֵן וְגַם בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּק דֶּבֶר- בְּמִקָּף וְלֹא בְּמוֹנָח

כֹּה ג בְּעֶרְבָת: גְּעִיָּה בְּעִין וְהִרִי"ש בְּשׁוּא נָח

כֹּה ו הָרִאשׁוֹנִי: הָאֱלֹהִים כָּלֵל אֵינָה נִשְׁמַעַת, כֹּאֵילוֹ כְּתוּב 'הַרְבֵּנִי'¹

כֹּה ט קְרִיאַת הָעֵדָה: כֹּאֵן הַכְּתִיב הוּא קְרֹאִי וְהִקְרִי קְרִיאַת, בְּתַחֲלִיל הַסֵּפֶר – הַפּוֹךְ! בְּעֵדֶת-קֶרֶח: הָעֵמְדָה קָלָה בְּבִינָה לְמִנוּעַ הַבְּלַעַת הָעִין הַחֲטוּפָה, בְּדוּמָה גַּם בְּהַמְשָׁךְ פֶּסֶ' י בְּאֶחָל

כֹּה יד שְׁנֵים וְעֶשְׂרִים אֱלֹהִים: יֵשׁ לְהֵאִיץ אֶת קְרִיאַת תִּיבַת אֱלֹהִים לְהַסְמִיכָה לְתִיבָה שֶׁלִּפְנֵיהָ שֶׁלֹּא יִישְׁמַע 'שְׁנֵים וְעֶשְׂרִים, אֱלֹהִים וּמֵאֵתִים'. 22,200 וְלֹא 1,222 נִכּוֹן הַדְּבָר גַּם בְּהַמְשָׁךְ הַפֶּרֶק

כֹּה טז לְאִזְנֵי: הָאֱלֹהִים בְּקִמְצָה קֶטֶן

כֹּה יז לְאִזְנֵי: הַלֵּמָד פְּתוּחָה

כֹּה כ לְשִׁלָּה: בְּמִלְרַע

כֹּה כג לְפָנָה בְּמִדּוּקִים: הוּא"ו רַפָּה לֹלֵא דָגֵשׁ

כֹּה לג לֹא-הָיוּ לֹא: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לֵה"א מַחְלָה: הַחִי"ת בְּשׁוּא נָח וְלֹא בְּחֶטֶף

כֹּה מה לְחֶבֶר: הַחִית בְּסִגּוּל וְלֹא בְּצִירִי

כֹּה נג לְאִלָּה: לִמְדָּה קְמוּצָה

כֹּה נד וְלִמְעַט: הַמֶּם בְּשׁוּא נָח

כֹּה נט יִלְדָה: יֵשׁ לְהִזְהֵר לֹא לְהִנִּיחַ אֶת הַשְׁוֹא שֶׁבְּלִמְדָּה, אַחֲרֵי מִשְׁנָה מִשְׁמַעוֹת. וּבְמִיּוּחַד לְקוֹרְאִים קִמְצָה כְּפִתּוּחַ.

כֹּה סב הַתְּפָקְדוֹ: הִיא בְּקִמְצָה קֶטֶן תִּי"ו בְּשׁוּא נָח; פֶּ"א בְּקִמְצָה רַחֲבָה, וְהִקְרִי בְּשׁוּא נֶעַ

כֹּה סד לֹא-הָיָה אִישׁ: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לֵה"א הָרִאשׁוֹנָה²

כֹּה ג בְּעֵדֶת-קֶרֶח: הָעֵמְדָה קָלָה בְּבִינָה לְמִנוּעַ הַבְּלַעַת הָעִין הַחֲטוּפָה. לֹא-הָיוּ לֹא: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לֵה"א

¹ בְּחֻמְשִׁים סִימָנוֹ גְּעִיָּה בְּרִי"ש (עֶקֶב רִיחּוּקָה מִהַטְּעָם) שֶׁלֹּלָה לְהַטְעוֹת לְשׁוֹן, בְּעִיקָר מִי שְׁרִיגִיל לְקוֹרֵא כֵךְ.

² כֵךְ הוּא בְּד"כ בְּל"ה בְּנִין קָל

כז יג וְרֵאִיתָהּ אֹתָהּ: הַטַּעַם לֹא עֵבֶר לַתִּיּוֹ. וְנֶאֱסָפָתָּ: מַלְרַע, הַטַּעַם בַּתִּיּוֹ

מקומות נוספים (בפרק זה) שוי"ו ההיפוך לעתיד הפכה למלרע: וְסִמְכָתָּ וְהֶעֱמַדְתָּ וְצִוִּיתָהּ וְנִתְתָּהּ

כז יח רָעָה: אי הקפדה על קריאת העי"ן כהלכה עלולה לגרור אחריה שינוי משמעות

כז כא וְשֹׁאֵל לוֹ: טַעַם נְסוּג אַחֹר לַשִּׁי"ן

כח ד הַכֶּבֶשׂ אֶחָד: תיבה אֶחָד ללא ה"א הידיעה³

כח כד כָּאֱלֹהִים: בלא מעט קהילות קיים מנהג מיותר לפיו הקהל מלווה את בעל הקריאה בזמן שהוא קורא תיבה זו⁴ במקרה כזה ועל מנת לתת לאנשים לשמוע את הקורא, כדאי להמתין מעט לפני קריאתה

כח כו בְּהַקְרִיבְכֶם: אזלא-גרש באותה תיבה, גם הבי"ת השנייה בשווא נע. בְּשִׁבְעַתִּיכֶם: הטעמה משנית בעי"ן, מאיילא, צורתו כמו הטפחא. מְקָרָא-קִדְשׁ: יש געיא (מתג) במ"ם, עם זאת השוא בקו"ף נח. כן הדבר גם בהמשך.

כט א כט ז וּבִעְשׂוֹר: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע

כ-לה: יש לשים לב להבדלים הדקים בין המקראות, פעמים עם וא"ו החיבור ופעמים ללא (לה בִּיּוֹם הַשָּׁמַיִם, מִנְחָתָהּ, מִנְחָתָם), לפעמים בלשון יחיד ולפעמים בלשון רבים (לג בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּטָם)

הפטרות פינחס, ירמיהו א; ב א-ג:

א א יִרְמְיָהוּ: המ"ם בשווא נע למרות מה שנהוג בקרב רוב האנשים לקרא שם חירק

א ב לְמַלְכוֹ: המ"ם בקמץ קטן

א ג בֶּן-יִאֲשִׁיָּהוּ: השי"ן בחירק חסר והי"ד דגושה וקמוצה, נכון הדבר גם לגבי צִדְקִיָּהוּ

א ה אֶצְרָךְ: הצד"י בקמץ קטן, והשוא ברי"ש נח

א ט וַיִּגַּע: במלרע, הי"ד בפתח לא בחירק

א י לְנִתְּוֹשׁ וּלְנִתְּוִץ: בשתי המילים הת"ו רפויה. וּלְהַאֲבִיד: הלמ"ד בשווא נח ויש להעמיד קלות את קריאת הה"א למנוע הבלעת האל"ף החטופה: ול-ה-אביד

א טו הַנְּנִי: השוא הוא נח, על אף הקושי. וְעַל כָּל-עָרֵי יְהוּדָה: טַעַם טפחא בתיבת וְעַל

א טז לְאֱלֹהִים: יש לקרוא ללא אל"ף גִּלְהִים

א יז תִּאֲזָר: האל"ף בשווא נח. אֶצְוֶךָ: כ"ף סופית מודגשת

א יט וְלֹא-יִנְכְּלוּ לָךְ: טַעַם נְסוּג אַחֹר לִיר"ד וְהַכ"ף אַחֲרֵיהּ בַּשּׁוּא נַע

ב ב וְקִרְאָתָּ: במלעיל

ב ג יִשְׂרָאֵל לָהּ: להזהר מהבלעת למ"ד (רווח בין הדבקים), האל"ף של שם ה' אינה נשמעת. יִאֲשִׁימוּ: האל"ף בשווא נח

ראשון של מטות

³ כך הוא בד"כ בל"ה בנין קל

⁴ אולי כי פסוק זה נקרא במפטיר ימים טובים של פסח ובחול המועד פסח...

יש לשים לב ולהקפיד על המפיקים המופיעים לעתים קרובות בקריאה זו ולא להיכשל, לדוגמא, בין 'אשה' ל'אישה':

ל ג אֹ-הַשֶּׁבַע: במלעיל לְאֶסֶר אל"ף בשוא נח, אינה נחה ואינה בחטף

ל ה כָּל-נְדָרֶיהָ: כבר שמעתי קוראים 'המקפידים' לבטא יו"ד אחר הרי"ש, מנהג פסול מיסודו שאין לו על מה להישען. כמובן שנכון הדבר גם לגבי וְאֶסְרֶיהָ

ל ו שְׁמַעָה: השי"ן בקמץ קטן. וְהָ: אין להשמיע את האל"ף של תחילת שם ה', לקרא כאילו כתוב 'ודוני'.

יְסַלַח-לָהּ: געיה ביו"ד, עם זאת הסמ"ך בשוא נח

ל י וְנָדָר הנר"ן בצירי

ל יג וּלְאֶסֶר: הלמ"ד בשווא נח

ל יד כָּל-נְדָר הנר"ן בצירי. לְעֵנֶת: הנר"ן בדגש חזק, לשון ענוי הנפש

מגליון פינחס עג: כה יח **הַמִּכָּה בַּיּוֹם-הַמִּנִּיחָה** מִסֵּ"ק (מסורה קטנה): ב' ובענין. כלומר יש פעמיים בכל המקרא מלה זו בניקוד זה ושניהם בענין זה, כלומר המקום האחר הוא בענינו פסוק טו. והנה לעיל בפסוק טו כתוב במס"ק: ב' קמצין ובטעם תביר בענין. לשון זו הטענה כמה להבין שגם בפסוק שלנו יש טעם תביר. כן בתנ"ך שהיה נפוץ לטריס, ובחומשים תורה תמימה והעמק דבר. ובכמה תיקוני סופרים. גם בעל "מסורת הקריאה" נלכד בטעות זו. והוא שלפעמים מעיר על ה"מבין חידות" (פרוש על המסורה הקטנה) ש"לא הבין את החידה" הרי במקרה זה "מדוויל ידיה משתלים" כי הוא עצמו לא הבין את החידה.

בעוד שברוב ספרינו מתוקן, הרי יש קוראים ותיקים שהתרגלו בשיבוש, וקשה להחזירם. כדאי לפני הקריאה להראות לקורא שבמתקנים הוא במרכא ובלי דגש בבי"ת ולהכין אותו לזה, כי תוך הקריאה זה קשה הרבה יותר. ע"כ מגליון פינחס עג.

קיבלתי על זה הערה מהרב ישראל אליצור נר"ו:

ט"ו

לר' אליהו, שלום רב!

לענ"ד המסורה שכתבה: ב' קמצין ובטעם תביר ובעניין - התכוונה באמת שגם "תמכה" השני בתביר. אלא שמסורה זו עצמה משובשת, וראיתי בכ"י ליניגרד שכתוב שם רק ב', וכן במסירות נוספות. יש להוסיף שבמקראות גדולות דפוס דובראוונה מופיעה מסורה זו, ובפעם השנייה מסומן ג"כ במסורה תביר, וכן בגוף החומש מסומן תביר ודגש בבי"ת ביום. וכן פירש שם ה"מנחת כליל".

ראה

<http://www.hebrewbooks.org/pdfpager.aspx?req=24710&st=&pgnum=162> בקי שור:

כמובן שהקריאה הנכונה והמדויקת היא במירכא ורפה, כמו כל הנוסחים המדויקים.

בברכה,

ישראל.

אני עדיין בדעה שיש כאן לא מסורה מוטעית אלא הבנה מוטעית בכוונת המסורה.

אני מעתיק בזה את המסורה מדפוס דוברובנה בשני המקומות, ואת פירוש המנחת כליל.

אשתם • ע'ו : המכה.

הכ"ף בקמץ כדלעיל •

וְכִיָּא כַתְבִּיר-וּלְכֵן טַלְתָּ

ציון הביטחון נכבד ונכח

במס' ק: תיזאים - כולצ'ון

שם המשנה המכונה

המדינת ישראל

הַיְּהוָה יִשְׁמַר אֶת צְדָקָתְךָ יְהוָה וְיִשְׁמַר אֶת כָּל צְדָקֶיךָ יְהוָה

גם המנחת כליל נלכד בטעות של לטריס ומסורת הקריאה, והפנייתו למסורת הקטנה גם היא לפי ההבנה המוטעית. יתכן שהוא הכשיל אותם בטעותו.

ננסה להסביר. לשון המסורה במקרים רבים היא סתומה, וניתנת לפירושים שונים. ר"מ ברויאר ז"ל בספרו "כא"צ והמסורה המקובלת של המקרא" מראה איך לפעמים מסרן של כ"י קדום טעה בהבנת המסורה, וכל שכן שכך יכול לעלות גם לאחרונים.

עלינו למעט בחילוקים בין הספר ומסורת אותו ספר עצמו. אמנם לפעמים הנוסח הנמסר, כלומר המופיע בספר סותר לנוסח העולה מהערות המסורה באותו ספר, אבל אם אפשר ליישב שאינם חולקים עדיף. כאן עד כמה שידוע לי אין לנוסח מוטעה זה של המִּכָּה בתביר, ביום דגש בבי"ת, שום סימוכין מכל מקור אחר מלבד ספרים שניקדו כן בעקבות הבנתם את המסורה. דפוס ונציה מקור המסורה הזו לא טעה בזה.

כך עניתי לר' ישראל: לר' ישראל שלום

לי עדיף לתלות טעות בהבנת המסורה ולא במסורה עצמה.

נכון שמסורת ונציה אינה משובחת, אבל אם אפשר לפרש שלא התכוונה לתביר שגם מסברה אין לו מקום עדיף.

הוספת גם את המנחת כליל עם התורה תמימה ועם לטריס.... לא משנה

לענ"ד עדיף לומר שרוו"ה בהטעימו מרכא הבין שאין לו סתירה מהמסורה⁵, מלומר שהכריע לפי יהב"י וכד' בניגוד אליה.

בויכוח הזה קשה להכריע והנראה לענ"ד כתבתי. כמדומה ויכוח זה היה לי בעבר אינני זוכר עם מי.

אליהו

יעקב ב בעל תורת-הקורא⁶: כך יכתב בעז"ה בגליון תורת הקורא (דברי ר' אליהו מובאים בסוף ההערה):

הַמִּכָּה בְּיוֹם־הַמִּגְפָּה / (הַמִּכָּה בְּיוֹם־הַמִּגְפָּה) - במרכא, והבי"ת רפה, כן הוא בכתבי היד ל' ש'1 ש'2 ב' ו' ס"ס 10'20, ובמקראות גדולות דפוס ראשון, וכן הדפיס רוו"ה, ועפ"ז הדפיסו כן בתנ"ך קורן, וכן הדפיס בתנ"ך ברויאר. ~ ובמנחת כליל כתב שמילת המכה בתביר, והבי"ת דגושה, ונגררו אחר שיבושו בספר מסורת הקריאה, וכן בכמה דפוסים שהגיהו כדבריו.

ובהערה: בפרשתנו כתובה ג' פעמים מילת "המכה", אחד בניקוד הַמִּכָּה, ושתיים בניקוד הַמִּכָּה, ובמקראות גדולות דפוס ראשון נמסר על מילת הַמִּכָּה "לית", כלומר שאין עוד פעם בתנ"ך מילה זו בניקוד זה, ועל מילת הַמִּכָּה נמסר "ב' קמצין ובטעם תביר בענין", וממילא מובן מהמסורה שגם כאן הוא מוטעם בתביר, ולא במרכא (וממילא ג"כ הבי"ת שאחרי דגושה, כי היא באה אחרי תביר שהוא טעם מפסיק, ולא אחרי מרכא שהוא טעם מחבר), וע"פ זה הגיה המנחת כליל ושינה ממרכא לתביר, וכן שינה מבי"ת רפה לבי"ת דגושה.

אך באמת יש שיבוש בדברי מסורה זו, והראיה שבכל כתבי היד מוטעם במרכא ולא בתביר, ויתרה מזו, גם במקראות גדולות הנ"ל מודפס במרכא, אע"פ שבמסורה שבו משמע [א"ה: ??] שהוא בתביר. ובאמת בכתבי היד ל' ש'1 ש'2 ס'1 נמסר במסורה על מילת הַמִּכָּה "לית" (ובכ"י ש'1 אף נוקד בסגול בהערת המסורה, לומר שאין עוד כמותו בסגול), ועל מילת הַמִּכָּה נמסר "ב", דהיינו שהמסורה לא עסקה כלל בהטעמת המילה אלא רק בניקודה (וכבר העיר רוו"ה ע"כ שהמסורה במקראות גדולות סותרת את נוסח הפנים, ואת מציאות שאר הספרים, ומשום כך דחה את דברי מסורה זו. וע"ע במאמרו של הרב א. לוין שהובא בקובץ בית אהרן וישראל גליון מ' עמוד קכ"ו, שם טען שאין המסורה משובשת אלא כוונתה שמילת הַמִּכָּה כתובה ב' פעמים בקמץ בענין, ומה שכתוב בטעם תביר עולה רק על הַמִּכָּה הראשון ולא על השני). ע"כ מתורת הקורא.

עליי לתקן רק את מה שחשבתי שרוו"ה הבין את המסורה, והוא פירש את המילים "בטעם תביר" רק על הפעם הראשונה. לפי דברי ידידנו, רוו"ה (ר' וולף היידנהיים) הבין שהמסורה מתכוונת לשיבוש, אלא שחולק עליה. ושוב על משמרתי אעמודה שהמסורה של ונציה לא נתכוונה לשיבוש זה. לענ"ד גם שתיקת המנחת שי מורה כן.

כו ג וַיִּדְבֹּר מִלְּשָׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶתָּם בְּעֶרְכָּת מוֹאֵב עַל־יָרְדֵּן יִרְחוּ לֵאמֹר:

פירוש ר' שמשון בן ר' רפאל הירש

וידבר וגו' אתם. לא "ויפקד אתם" אלא "וידבר אתם": הם קראו בשמו של כל יחיד וייחסו אותו לבית פלוני ולמשפחה אלמונית, וכעין זה נאמר במפקד הראשון (פרקים א, ב): "למשפחתם לבית

⁵ בהמשך מתברר שגם רוו"ה טעה בהבנת המסורה.

⁶ גליון דקדוקים על הפרשה, לרוצים להצטרף ולהמנות עליו: tameytora@gmail.com מומלץ.

אבתם במספר שמות כל - זכר לגלגלתם". התכלית העיקרית לא היתה "למנות" אותם ולדעת את מספרם הכללי, אלא העיקר היה לקרוא כל יחיד בשמו ולייחס אותו למשפחתו ולשבטו, למען ידע את תפקידו הלאומי כ"יוצא צבא בישראל". קריאת כל יחיד בשמו נתנה לו תודעה עצמית ועל ידי כך הכיר את חשיבות תרומתו לביתו, משפחתו ושבטו, הנותנים את חלקם בקיום התפקיד הלאומי הכללי. מה שנאמר שם בפירוש במילים "למשפחתם" וגו' "במספר שמות" וגו' מסוכם כאן באורח נמרץ בלשון "וידבר אתם": הם ביטאו את שמו של כל יחיד לעצמו. אולם העילה שהביאה לידי המפקד הזה היא גם הסיבה לכך שהכתוב מציין כאן בפירוש, שביטאו את שמו של כל יחיד לעצמו; שכן "דיבור" זה המבטא כל יחיד על פי ייחוסו מעיד על הטהרה המינית של המשפחות. וזו כנראה גם הסיבה לכך שדוקא במפקד זה הזכירו את המשפחות של כל שבט.

אולם אין ספק ש"דיבור" זה, המבטא ששים ריבוא יחידים, לא נעשה על ידי שני אנשים, אלא משה ואלעזר נסתייעו כאן על ידי הנשיאים, כדרך שמצאנו במפקד הראשון. נמצא שפירוש "וידבר" איננו: הם ביטאו, אלא: הם הורו לבטא, הם הביאו לידי ביטוי. משה ואלעזר רק נתנו את ההוראה ודבר זה מפורש בלשון לאמר שבסוף הפסוק. הם הורו "לדבר" ולבטא כל איש מבין עשרים שנה ומעלה - הכל כפי שנצטוו במפקד הראשון.

בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל-יַרְדֵּן יֵרְחוֹ לְאֹמֶר: טעמי הפסוק הזה ראויים לתשומת לב, כי האתנח מפריד בין מואב לבין על-ירדן ירחו. לאמיתו של דבר נוצרו על ידי כך שני משפטים, והביטוי "וידבר משה" וגו' מושך עצמו ואחר עמו: "וידבר וגו' אתם בערבת מואב" וכן "וידבר וגו' אותם על-ירדן ירחו". על ידי כך ניתנה למפקד תכלית כפולה: "בערבת מואב" - תוך התייחסות למעשה פעור שאירע במקום הזה; וכן "על-ירדן ירחו" - כהכנה לכיבוש הארץ העתיד לבוא (ראה פי' פסוק נג). ע"כ מפירוש ר"ש ב"ר הירש ז"ל.

כיון שהרב ז"ל דן בטעמים נחזי אנו.

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל-יַרְדֵּן יֵרְחוֹ לְאֹמֶר:

לפנינו משפט אחד והקטע **עַל-יַרְדֵּן יֵרְחוֹ לְאֹמֶר:** בא לתאר איפה **בְּעֶרְבַת מוֹאָב**. יתכן שמסתבר היה לשים את האתנח במילה **אֹתָם**. אמנם, דרך הטעמים להביא לפני האתנח לא רק את הפתיחה אלא גם חלק מתוכן הפסוק, ואז לחצות. לפי כלל זה אין לנו קושי להבין את הטעמת הטעמים כאן.

כֹּו כַּג לְפָנָה בשנים קודמות הוזכר שהו"ו רפויה ללא דגש במדויקים.

עתה בעקבות דיון מתברר שגם המדגישים לא בהכרח מתכוונים לקרוא ו"ו זו בחוזק (או בהכפלה).

נתחיל ממה שהופיע אצלנו באחת השנים הראשונות (ובהשמטת מה שאינו נוגע לענייננו).

מו יג **וּפְנָה** בגליון ויגש סח היה כאן דיון על רפיון הו"ו במילה זו. כלומר הפ"ה מנוקדת בתנועה גדולה ולכן אין סיבה לדגש בו"ו. הובא שם מכתב מאמר של פרופ' יוסי עופר בנושא זה.

ידידנו הר"י לויפר פנה במכתב לפרופ' י"ע וכך כתב אליו:

לכבוד הפרופ' יוסף עופר שלום וברכה

קראתי את דבריך בגליון ההיבטים של אליהו לוי, ומאוד הופתעתי לקרוא שיש מחלוקת בין בעלי המסורה בקשר להגיית של ו"ו כל שהיא אם לקרותה כ W או כבי"ת רפה. לי היה ידוע עד היום שמבטא הו"ו כבי"ת רפה התחיל אצל היהודים שישבו תחת שלטון נוצרי, אבל לא אצל כאלו שישבו תחת שלטון הערבים שמבטא ה W היה שגור בפייהם. ומה גם שמסתבר כך, כי קשה להבין מה אם כן ההבדל בין ו"ו רפה לבי"ת, ומדוע אין הו"ו הרפה מאותיות בגדכפ"ת אם אכן הגייתה היא כבי"ת רפה. רציתי לדעת, האם זה מפורש בדבריהם של בעלי המסורה, או שזו פרשנות שניתן להתווכח עמה.

בתודה

יעקב לויפר

תשובה: ציינתי בדבריי את ספרו של פרופ' ישראל ייבין שעליו הסתמכתי.

אעתיק פה את דברי ספר החילופים בין בן אשר ובן נפתלי (שחיברו מישאל בן עוזיאל במאה ה"א) על תיבת 'לפוח' בפרשת פינחס:

ואמא לפטה ופּוה, מא פיהא כִּלְף אנהא בּוּו עלי מה יקרא באלעראק לא בשבה אלבִּי אלרפי אעני מתל ענוים וגיראה ללשאמיין.

ובתרגום חופשי: ואשר למילה "ופוה" – אין בה חילוף (כלומר בן אשר ובן נפתלי מסכימים) שהיא בווי"ו כדרך שהוא נקרא בבבל; לא בדומה לבי"ת הרפה, כלומר כמו (קריאת המילה) "ענוים" וזולתה לאנשי ארץ ישראל.

תרגום קדום (משוערב) בספר 'עדת דבורים':

ואין חלוף כי מלת ופּוה תכתב בוּו אל אשר יקרא בבבל, לא כדמות הבית שהוא רפה, אעני כמו ענוים וזולתה לאנשי ארץ ישראל.

לא חקרתי את הנושא מעבר למה שהבאתי. זכור לי שיש בלשון חז"ל חילופים כגון יבנה-יונה, אך מתי והיכן בדיוק נהג החילוף הזה אינני יודע.

בברכה,

יוסף עופר

מכתבי ליעלוי: מסתמא יש לך (או באוצר החכמה) הספר שפת אמת של הרב בנציון כוהן.

הוא מביא (בפרק ה') מפירוש הרשב"ץ על אבות, הוא טוען שבני ספרד האירופיים זלזלו ביהודי ארצות ערב, ולכן נשמע ה' המזרחי מזרז בעיניהם.

אבל אולי ה' האירופי מייצג איזו שהיא מסורת. וכנראה רק במקומות מסוימים.

תשובתו: כן, את דבריו של בנציון כהן אני מכיר מזמן, גם אודות הרשב"ץ [וכן באפודי]. החידוש היה בעיני שכן אשר ובן נפתלי יכולים לדון על כגון דא. מכל מקום: מה שלא יהיה – הציטוט הזה מראה שהם דנו על שתי צורות הגייה מסוימות שאחת מהן היא 'כמו בי"ת רפה' לא מצאתי בינתיים תשובה על זה.

[ידועה לך הראיה מ'ר' אליעזר [צ"ל אלעזר!! א.ל.] הקליר שחזרו 'לוי' עם 'נביא' – אולם יש לדחות שחרז כן מחמת דמיון העיצורים. ע"כ מהישגן, מכאן ואילך מהחדש, ידידנו ר' יעקב ב הביא מהספר של ייבין

12. עניין דומה לגדון בסעיף הקודם הוא מבטא ו בתיבת "פּוה". התיבה מצויה פעמיים במקרא: ופּוה (בשלי בר' מו, יג; ופּוה; ופּוה; ופּוה; ופּוה) (בלשון במ' כו, כג; ופּוה; ופּוה; ופּוה) הקריאה כמעט ודאי; ופּוה (ו פּוה). במקום השני יש הסכמה, המדברת על "ופּוה" דווקא, היינו על הדוגמה הראשונה: "ואמא לפטה ופּוה מא פיהא כלף אנהא בּוּו עלי מא יקרא באלעראק לא בשבה אלבִּי אלרפי אעני מתל ענוים וגיראה ללשאמיין" (התרגום שבעד"ד: כי מלת ופּוה תכתב בוּו על אשר יקרא בבבל לא כדמות הבית שהוא רפה. אעני כמ' ענוים וזולתה לאנשי ארץ ישראל). על עניין זה מדבר גם אלפאסי, ב, 451; אך בעוד ההסכמה ממליצה על הקריאה התנועית, כפי שנהוג בבבל, ממליץ אלפאסי דווקא על הקריאה העיצורית, הנהוגה בארץ-ישראל: "תולע ופּוה אסם רגל ולחנה פי אליו וקראתה רפי וכרוג פיה אליו כראי אלשאמיין מתל הוה דוה הרנה. וקד גלט בעץ אלמעלמין אלדי יקרוה מתל רוח נוחו. ודלך אן כל ויו יכון אללחן פי אלחרף אלדי קבלה יכון כרוגה מכפף בין אלשפתין מתל רוח נוחו יהושע לנוע שמוע ידע נח מח [בכ"י G נוסף: ומא שאכל דלך וכלמא כאן לחנה פי נפס אלוח] פכרוגה ככרוג כל ויו לנא אלמכפף ואלמדגוש בין אלסנאן אלפוקאניה ואלשפה אלספלאניה אעני באלמדגוש מתל יצא קנם צום כאשר צוה אשר יצוה. ואעני באלמכפף מתל הוה על הוה הוה להם למלך ורוח לשאול לא יבשו קרי מתלה אללחן תולע ופּוה" (היינו [התרגום לפי ל"ק, קלח]: תולע ופּוה שם אדם וטעמו בו"ו וקריאתו רפה, ויציאת הו"ו בו כדעת בני ארץ ישראל, כמו: הוה, דוה, הרוה. וכבר טעו קצת החכמים שקוראים אותו כמו: רוח, נוחו, וזה כי כל וי"ו שטעמו באות הקודם לו תהיה יציאתו ברפיון בין השפתיים, כמו: רוח, נוחו [וכיוצא בזה. ומלה שטעמה בו"ו גופו] יציאתו כיציאת כל וי"ו הרפה והדגוש בין השיניים העליונות והשפה התחתונה, היינו בהדגשה, כמו: יצא קום... והרפה כמו: הוה על הוה... וכמוהם כאן: תולע ופּוה).

במס"ק ק יח' כג, נאמר: "ופּוה ויוב ושמ וקנע כל בני אשור רפ ו" (ק ושלע וקנע; אלשי אין רפה בו"וים). הערת מסורה זו, המשווה את רפיון ו בתיבת פּוה לרפיון ו בהברה שבה פתח גנובה. מתאימה להסכמת ב"א וב"ג ומנוגדת לאלפאסי, הקובע במפורש שהשוואה כזו יסודה

בטעות.

לפי אלפאסי יש אפוא 3 מבטאים לר': מבטא תנועי, בין השפתיים (רִיחַ); מבטא עיצורי (בין השיניים העליונות והשפה התחתונה) רפה (רִיחַ), ומבטא עיצורי דגוש (צִיחַ). הוא סבור שר' בתיבת "פִּוּה" יש לבטא במבטא עיצורי רפה. הערת מס"ק ק' הנ"ל קובעת שיש לבטא ו' זו במבטא התנועי, ומסמנת זאת בו' רפה. הסכמת ב"א וב"ג גם היא קובעת שהגה זה יש לבטא במבטא תנועי, ומדמה זאת למבטא ו' הנהוג בבבל לעומת המבטא הדומה למבטא ב' הרפה (מבטא עיצורי רפה) הנהוג בארץ-ישראל⁸.

8. בדיני מבטא ו' החיבור בלוי, כז, משתמש המחבר במונחים דומים: "ואן כאן אלהרף אלתאני מן אלתיות בשוא פכלה ינקט ויקרא בנקטת פ' גוף אלואו ולא יקרא בבא אעני בשוא בל יקרא בואו

— 66 —

מחץ" (ואם האות השנייה שבמלים בשוא, היא ננקדת ונקראת תמיד בנקודה בתוך הו', ולא תיקרא בב', היינו בשוא [בר' שוואה], אלא תיקרא בו' זכה). כאן אפוא הבחנה בין מבטא עיצורי (בב'), כגון: וְדָבַר, ובין מבטא תנועי (בר' זכה), כגון: וְדָבַר.

— 67 —

אליהוא: מוזר בעיניי שמחפשים חילופים בלשון חז"ל. והרי כבר בתנ"ך מצאנו **פרור-פרבר**. לא די בזה?
בברכת התורה
אליהוא

דויד כוכב: איזה משפט ספציפי צריך ביאור?

ככלל נאמר שהנקודה שבתוך הואו של פוה (לכתה"י המסמנים אותה) אין פירושה דגש חזק אלא פירושה שהואו נקראת כשורוק. לכן אין מחלוקת בקריאה בין כתה"י המסמנים לבין אלו שאינם מסמנים. והסיבה לכך היא שמבטא הואו הוא כאות W באנגלית, לכן הכתיב: PUWA או PUAH מבטאה שוה, כי תחילת מבטא ואו (W) הוא שורוק (U), וסוף מבטא הואו הוא התנועה שתחתיה.

יעקב ב' ואות אחת מנוקדת גם בקמץ וגם בשורוק?

והאם לא כל וי"ו נהגה כW?

מזכיר את הדיון על הדגש של האלף של רָאָו: באיוב לג כא, שם לדעת ברויאר הדגש מראה שהאל"ף נקראת, כאן הוא סימן נוסף לשורק.

אליהו

דויד כוכב: ואות אחת מנוקדת גם בקמץ וגם בשורוק?

כן, השורוק הוא הניקוד לאות פא, והקמץ הוא הניקוד לאות ואו.

והאם לא כל וי"ו נהגה כW?

בהחלט.

ראה כאן: [21812=DYItemDetails.aspx?itemId/](http://www.daf-yomi.com/21812=DYItemDetails.aspx?itemId/)<http://www.daf-yomi.com/>

או כאן: [eliu/waw.html/http://www.saad.org.il](http://www.saad.org.il/eliu/waw.html)

טעמי: ניקוד לאות פ"א? ומדוע לא מספיק הקובץ שתחתיו?

דויד כוכב: כך דרכם היתה לפעמים - לנקד פעמיים, ליתר בהירות אולי. דוגמות נוספות לכך הבאתי בקישורים שציינתי לעיל:

ז) בכתר ארם צובא (הוא "הספר הידוע במצרים" עליו סמך הרמב"ם בכל, וממנו שלח בעל הב"י עותק לרמ"א), שכתבו אהרון בן אשר גדול בעלי המסורה, מנוקד וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ בדברים כט, כה, יהושע כג, ז, שופטים ב' יב, יז, תהלים צט, ה, שם קו, יט. וכן ניקד אביו אשר בן נפתלי שהיה גם

כן מגדולי בעלי המסורה, בכתב יד לניגוד בשמות ד, לא, שם יא, ה, שם יב, כז, שם לג, י, תהלים כב, ל. וכן במילה טו (שמות לה כו).

משמעות ניקוד זה היא שיש נקודת השוואה בשני הואים. על פי מבטא ואו W הכוונה ברורה, שמבטאים את המילה כמו וַיִּשְׁתַּחֲוּ שְׁהָרִי הוּא הַרְשׁוּנָה כְּמַעַט אֵינָה נִשְׁמָעַת .

טעמי: אגב, לאביו לא קראו אשר בן נפתלי, אלא משה בן אשר, אבל לא חשוב כרגע. מה שלא הבנתי עדין, מה הכוונה שהו"ו נקראת כדרך בני בבל ולא כדרך א"י שנקראת כבי"ת. האם הגו את הו"ו בא"י כמו בי"ת רפה (וכהגיה המקובלת היום)? ואם כן, מתי הגו כך ומתי כך? מה בא ספר החילופים לומר כאן? דויד: לא בהכרח.

מה שכתוב הוא שבני א"י קראו פוה כמו רוה, כלומר - או שקראו פוה במלעיל, או שלמרות שקראו במלרע קראו את בוא"ו מאוד בנחת, כלומר שבכל זאת יש קצת הבדל בין PUWA לבין PUAH, PUAH המעבר בין U לבין A הוא בנחת וה W לא נשמע היטב. ר' נפתלי פלור: זה שהיה פלוגתא או חילוף בין בני בבל לבני אר"י במבטא הו"ו מוזכר עוד במקורות קדמונים אחרים בדברים אודות שם הנקודה שבא או שוא. בל"ג אחזור עם המקורות בימים הקרובים. ומדי דברנו בענין חשוב לציין לשו"ת דברי מלכאל ח"ג ריש סימן קכ"ד שהביא קבלה בשם בעל נחלת דויד שההבדל בין הו"ו לבי"ת רפויה שהו"ו נהגה בשנים העליונים ושפה התחתונה, והבי"ת בשתי השפות (כמו הדגושה אלא ברפה).

פרופ' יוסף עופר: גם אני רציתי לציין את המחלוקת בעניין הגיית המילה שווא או שבא, הנזכרת בספרו של רב סעדיה גאון.

ראו אהרן דותן, אור ראשון בחכמת הלשון: ספר צחות לשון העברית לרב סעדיה גאון, ירושלים תשנ"ז, עמ' 444: התרגום העברי:

<<טקסט קטוע>>

ושמעו אותה מהם קצת מתושבי עיראק וחשבוה בטעות לבי"ת ואמרו 'שבא' ואין הדבר כך.

מסביר דותן בעמ' 445 הערה 13:

זהו סיומו של דיון בשם הסימן 'שוא'. מסתבר שבמה שקדם העיר רס"ג על הגיית הו"ו בשם 'שוא' בפי בני ארץ ישראל כבי"ת חוככת, ובני בבל, ההוגים וי"ו כהלכתה כחצי תנועה, משמעו הגייה זו סברו שיש בי"ת רפה בשם וביטאוהו בטעות "שבא" וכנראה גם כתבו כן. מכאן שלדעתו [של רס"ג] הכתיב המקורי הוא בווי"ו והכתיב בבי"ת נולד בבבל.

על הגיית וי"ו כבי"ת רפה בארץ ישראל בתקופה זו יש עדויות גם ממקורות אחרים (כגון בפי מישאל... ובעקיפין גם באגרוננו של דוד בן אברהם אלפאסי)...

עד כאן דברי דותן. שני המקורות האחרונים שהוא מציין הם שצוטטו בדברי ייבין.

יוסף עופר

Prof. Yosef Ofer
Bible Department
Bar Ilan University
Tel +972-2-9961782
+972-52-3463202

פרופ' יוסף עופר
המחלקה לתנ"ך
אוניברסיטת בר אילן
טל' 02-9961782
052-3463202

ר' נפתלי: דברי רס"ג הן אחד המקורות שחשבתי להביא, ומקור שני במחברת קדומה על עניני מסרה שנדפס ב

Zur masoretischen Grammatik

ע"י קורט לוי.

ראיתי זאת לפני כמה חדשים בספריה הבריטית. ועתה חשבתי לבדוק הדבר מחדש. כי נדמה לי שהוא מזכיר שם ממש חילוף הגיית הו"ו בין המקומות. (ולפי זכרוני דעתו בהיפוך מרס"ג, ששבא בבי"ת הוא הנכון).

פרופ' יוסף,

מסתמא תוכל לבדוק ולהביא הדברים, יותר בקל משאוכל אני.

ר' דויד: מדברי רס"ג דלעיל:

"ובני בבל, ההוגים וי"ו כהלכתה כחצי תנועה".

כלומר שמכל מקום ההגיה W היא ההגיה הנכונה. רק נשתבשו לקרוא כמו בי"ת או דומה לה בכמה זמנים בכמה מקומות.

טעמי: לְפָנָה / לְפָנָה - הוֹי"ו רפה, כן הוא בכתבי היד ל' ש' 1' ש' 2' ב' ו' ס' 1' 20', ובמקראות גדולות דפוס ראשון, וכן הוא בעין הקורא, וכן הביא אור תורה בשם ספרי ספרד המדויקים, וכן נקט מנחת שי⁷, וכן הדפיס בתנ"ך ברויאר. ~ ובכתב יד ס"ס הוֹי"ו דגושה, וכן כתב רמ"ה, וכן הביאו אור תורה ומנחת שי בשם רד"ק⁸, וכן הדפיס הדפיס רוו"ה (ע"פ רד"ק ורמ"ה⁹), ועפ"ז הדפיסו כן בתנ"ך קורן. ועיין הערה¹⁰.

דויד: לא נראה סביר שהיה מאן דהוא שהבדיל בין מבטא ואו זו ודשל וישתחו וטוו לואוין אחרות. תדע, שהרי גם המנקדים וישתחו וטוו בשני שורקים לא ניקדו כך באופן עקבי ומילים אלו מצויות רבות במקרא גם ללא הניקוד הכפול. גם אין סברה לחילוק בואוים אלו, אלא שבצורה זו נוח לנקד כך, ולהודיע שלכשתבטא ב-U הרי זה כמו המבטא ב-W. וישתח-או (בלא הפרדה לפני האלף) = וישתח-לא נראה סביר שהיה מאן דהוא שהבדיל בין מבטא ואו זו ודשל וישתחו וטוו לואוין אחרות. תדע, שהרי גם המנקדים וישתחו וטוו בשני שורקים לא ניקדו כך באופן עקבי ומילים אלו מצויות רבות במקרא גם ללא הניקוד הכפול. גם אין סברה לחילוק בואוים אלו, אלא שבצורה זו נוח לנקד כך, ולהודיע שלכשתבטא ב-U הרי זה כמו המבטא ב-W. וישתח-או (בלא הפרדה לפני האלף) = וישתח-wu

טעמי: מדברי ייבין שהבאתי בראש ההודעות משמע שבני ארץ ישראל היו הוגים תמיד כבי"ת רפה, למעט כאן ובפתח גנובה.

ולפ"ז מובן מה בא בספר החילופים למסור.

אם נסביר כדברך, אין מקום כלל למסור שנהגה כאן כמו תמיד.

לגבי הניקוד באופן עקבי, מבואר כבר בדברי לעיל שזהו משום שזהו רק סימון עזר להורות על אופן הקריאה, ואין חובה לסמנו.

דויד: אינני חושב שזה מה שכתב ייבין. הוא כתב שואו זו יש להגותה כמבטא בבל. אבל לא נשלל פה שהוא הדין שגם כל ואו יש להגות כך - באופן הנכון.

ספר החילופין בא לבאר את המבטא, ולצורך הביאור במקום מה שאנו מצינים W הוא מציין 'מבטא בבל'. והוא לא בא לומר שבשאר מקומות בני א"י צודקים (אותם שבהם המשתבשים). משפט זה הוא תשובה לטענות: ולפ"ז מובן מה בא בספר החילופים למסור.

אם נסביר כדברך, אין מקום כלל למסור שנהגה כאן כמו תמיד.

ובאשר למשפט:

לגבי הניקוד באופן עקבי, מבואר כבר בדברי לעיל שזהו משום שזהו רק סימון עזר להורות על אופן הקריאה, ואין חובה לסמנו.

⁷ כן מוכח מהעובדה שבדיבור המתחיל השאיר את הוֹי"ו רפה ללא דגש (גם כאן וגם בבראשית מ"ו י"ג).

⁸ בספרו עט סופר, אך אינו בעט סופר שלפניו.

⁹ ואע"פ שתמיד נוקט כיהב" בעל עין הקורא כנגד רד"ק, מסתבר שנקט כאן כרד"ק משום שגם רמ"ה כתב כן.

¹⁰ לעיל בפרשת ויגש (בראשית מ"ו י"ג) ג"כ נזכר שם זה, ויש כמה כתבי יד שלא הולכים בשיטה אחת בשתי המקומות, וכגון כתבי היד ל' ס"ס 20' ששם הוֹי"ו דגושה, וכאן היא רפה, וכן הוא במקראות גדולות דפוס ראשון, ודוחק לומר שיש הבדל בין המקומות.

ובספר החילופים מישאל מובאת כאן הסכמה של בן אשר ובן נפתלי שהוֹי"ו במילת ופוח נכתבת בוֹי"ו באופן הנהגה בבבל, ולא באופן הנהגה בארץ ישראל שהוא כעין בי"ת רפה, והיינו, שבני בבל היו הוגים וי"ו כעין האות W, ובני א"י היו הוגים וי"ו קרוב לבי"ת רפה, למעט מקומות מסוימים שגם בני ארץ ישראל היו הוגים כבני בבל ולא כבני ארץ ישראל, וכן כאן היו הוגים כבני בבל ולא כבני א"י, וכך היו הוגים גם את השורוק שלפני פתח גנובה, כגון במילים רוח, מדוע, וכן במקומות שיש וי"ו כפולה כגון במילים יִשְׁתַּחוּ, טוּו, ולכן יש כתבי יד המנקדים בשורוק כפול יִשְׁתַּחוּ (כן הוא בכתר ארם צובה דברים כ"ט כ"ה, יהושע כ"ג ז', ועוד מקומות, וכן בכתב יד לנינגרד שמות ד' ל"א ועוד מקומות), טוּו (כן הוא בכתב יד לנינגרד שמות ל"ה כ"ו).

ונראה שהטעם שגם כאן הוֹי"ו נהגית כמבטא הבבלי ולא כבי"ת רפה, היא משום ששם זה מופיע גם בדברי הימים (א' ז' א') ושם הוא כתוב ופוח, וממילא מובן שגם כאן הוֹי"ו נהגית באופן זה, ומשווה את אופן קריאתו.

ועפ"ז נראה לומר שאין כלל מחלוקת האם הוֹי"ו דגושה או רפה, אלא הנקודה המסומנת בוֹי"ו בחלק מהספרים היא ניקוד כפול של הוֹי"ו המנוקדת גם בקמץ וגם בשורוק, בכדי להורות על ההגיה של וי"ו זו שהיא כבבליה ולא כבי"ת רפה, שהלא כשמבטאים אותה בקמץ ושורוק נוצר המבטא הבבלי, וממילא מובן גם כן מדוע יש ספרים המסמנים דגש בבראשית, וכאן לא, כיון שניקוד זה הוא רשות בכדי להורות על אופן הקריאה, אך אין חובה לנקד כן, שאינו מעצם הניקוד (ויתכן שמשום כך כתב רמ"ה "מלא חד וי"ו בין פ"א לה"א, וקריא דגש", ובפשטות אינו מלא, שהלא הוֹי"ו נקודה בקמץ, אלא שמשום שאינה מבוטאת בתנועה ממש כשאר וי"וין אפשר לקרותו מלא, ולכן גם כתב חד וי"ו, שיתכן ג"כ שיכתב בב' וי"וין כמו ישתחו). (ועיין בספר כתר ארם צובה ניקודו וטעמיו עמ' 66 שם הביא מקורות נוספים לאופן קריאת וי"ו זה).

אכן לפי מה שכתבתי זהו רק סימון עזר. אבל את"ל שסימון זה מורה על שינוי המבטא מבשאר ואוים, היה מן הראוי להקפיד לסמנו בכל מקום שהמבטא שונה מבעלמא. הרב נפתלי פלור:

מספר zur masoretischen Grammatik עמוד לט.

שער השוא. שאלה איך יכתב שוא. או שבא. נאמר לו מצאנו לקדמוני לשונינו מתחלפים בזה הנקוד. אם אמר ומה (הפרק) [הפרד, הפרש] ביניהם. נאמר לו בקריאת השם ולא כלום. אך בכתיבתם יש (פרק) [הפרש]. אם אמר ומה ענין כל אחד מהם. נאמר לו כפי טעם הכותב שוא. הוא היות שתי הנקודות זו על גב זו. מצבות ועומדות. בשווי מנקדות. כשתי שורות בתקון מעותדות. וכשני אחים תולדות. תאומים במולדות. רצות וחודות. כמשל וחידות. בחילוף המלכים שפעם מכתירים לאותות. ומהם מעלים למו. ומהם מריצים. ומהם מיישבים. ומהם מדרקרים בלבבם. אך השוא דרך א' לו. על טעם שוויו ותקנתו]. ובגלל זאת נקרא שוא. אם אמר על פי מע' הכותב שבא ומה טעם יש לו. נאמר לו יתכן היותו על מכתב זה נגזר מלשון שבי. וישב ממנו שבי. יען היותו פעם שובה. ופעם נשבה. אם אמר בארו את זה. נאמר לו הוא נוכח כי אין מהלך א' אלא פעם ימלוך ומשבה את האות ומנהיגו לפניו עד אשר ימצא לפניו א' מן המלכים להמליכו מן שביו. כגון בראשית הב' (ישכח) [ישבה] ממנו ומתהלך עד הגיעו אל הצירי שהוא באות ריש המגיע עדיו ... ולפי שיש בו ב' דרכים שובה ונשבה. על כן נקרא שמו שבא כגון וסימנך ותפל שבא (ותקדום) [ותקחם]. דבר אחר על השוא. דע כי נקרא שוא מן תשוה עליו. משוה רגלי כאילות. הלא אם שוה פניה. כי הוא משוה למלכים ולקוראים בם. אם אמר איך. נאמר לו כי המלכים נודע כל אחד ואחד בממשלת הגיונו וקריאתו. ותהיה הועלת כל א' מהן נוכחת וגלויה לנפשה ... אך (השוה) [השווא] אין לו הועלה אחת אלא כלל הוא הועלות ועם כל (הקריאות) [הקריאות] יש לו יד ושם. כאשר נבאר אותו. ע"כ מדברי החברים א"ה: ראיתי לנכון להוסיף שלמרבא הצער, אע"פ שכבר בשנת סח הסכים פרופ' יוסף עופר נר"ו לדברינו שאין טעם לזה שבתקליטור של מפעל הכתר של בר-אילן בפרשת ויגש דגוש ובפינחס רפוי, ויש להרפות בשתיקה, משום מה במאגר המקוון סתירה זו עדיין מופיעה.

חיבטים לשוניים תחלים קב-א

דקדוקי קריאה

ג אָזְנֶךָ: האל"ף בקמץ קטן

ד כָּלֹ: במלרע

ו דְּבַקָה: דל"ת בקמץ גדול ואחריה ב"ת בשווא נע

י וְשָׁקֹי: יש לשים לב שהו"ו השנייה בפתח והיא נקראת י¹¹

יד לְחַנְנָה: ה"א בסוף המילה במפיק (בשונה ממילים דוגמת יאכְלָנָה, מְמַנָּה וכד')

טז וַיִּירָאוּ: הוא"ו והר"ש בשווא נע

יט תִּכְתֹּב זֹאת: טעם נסוג לכ"ף

כ קִדְשׁוֹ: הקו"ף בקמץ קטן

נקדים מדרשות חז"ל: מדרש תהלים (בובר) מזמור קב

¹¹ בשונה מהושע ב ז: וְשָׁקֹי יר"ד בקמץ.

דבר אחר תפלה לעני כי יעטוף. אמר ר' פינחס¹² בשם ר' ראובן איני עומד על דעתו של דוד, פעמים הוא קרא עצמו דוד, תפלה לדוד (תהלים יז א, פו א) פעמים הוא קורא עצמו עני, תפלה לעני, בשעה שהוא רואה הצדיקים שעתידין לצאת ממנו, כגון אסא [יהושפט] יחזקיהו וישעיה הוא קורא עצמו דוד, ובשעה שהוא רואה רשעים עומדין ממנו, כגון אחז מנשה ואמון, הוא קורא עצמו עני, תפלה לעני. אמר ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן כלפי מנשה אמר תפלה לעני, שהיה עני ממעשים טובים, ר' אלכסנדר אומר כלפי התפלה אמרו דוד דהוה אתי ומלקש ומהלך, כענין שנאמר ויהי העטופים ללבן (בראשית ל מב), לכך נאמר תפלה לעני כי יעטוף, אותם שקנה בעטיפת תפלה היו ליעקב, ואין עטיפה אלא תפלה, שנאמר תפלה לעני כי יעטוף. זוהר כרך ג (במדבר) פרשת בלק דף קצה עמוד א

ר' אבא פתח תפלה לעני כי יעטוף וגו' תלת אינון דכתיב בהו תפלה ואוקמוה מלה דא¹³ (אבל מלה דא) חד הוה משה וחד הוה דוד וחד עני דאתכליל בהו ואתחבר בהו, ואי תימא הא כתיב (חבקוק ג א) תפלה לחבקוק הנביא הא ארבע אינון אלא חבקוק לאו בגין תפלה הוה ואף על גב דכתיב ביה תפלה תושבחתא והודאה איהו לקודשא בריך הוא על דאחיא ליה ועבד עמיה נסין וגבורין דהא בריה דשונמית הוה, אבל תלת אינון דאקרון תפלה, (תהלים צ א) תפלה למשה איש האלהים תפלה דא דלית כגיניה בבר נש אחרא, (שם פו א) תפלה לדוד, תפלה דא איהי תפלה דלית כגיניה במלכא אחרא, תפלה לעני, תפלה איהי מאינון תלת מאן חשיבא מכלהו הוי אימא תפלה דעני תפלה דא קדים לתפלה דמשה, וקדים לתפלה דדוד וקדים לכל שאר צלותין דעלמא, מ"ט בגין דעני איהו תביר לבא, וכתיב (שם לד יט) קרוב יי לנשברי לב וגו' ומסכנא עבד תדיר קטטה בקודשא בריך הוא וקודשא בריך הוא אצית ושמע מלוי, כיון דצלי צלותיה פתח כל כוי רקיעין וכל שאר צלותין דקא סלקין לעילא דחי לון ההוא מסכנא תביר לבא דכתיב תפלה לעני כי יעטוף, כי יתעטף מבעי ליה, מאי כי יעטוף, אלא איהו עבד עטופא לכל צלותין דעלמא ולא עאלין עד דצלותא דיליה עאלת, וקודשא בריך הוא אמר יתעטפון כל צלותין וצלותא דא תיעול לגבאי.

תרגום זוהר¹⁴: רבי אבא פתח, תפלה לעני כי יעטף וגו'. שלש חס שכתוב בהם תפלה. ובאר דבר זה (אבל דבר זה) – אחד היה משה, ואחד היה דוד, ואחד עני, שנכלל בהם וחתחבר בהם. ואם נאמר, חרי כתוב (חבקוק ג א) תפלה לחבקוק הנביא – חרי ארבעה חס? אלא חבקוק לא בגלל תפלה חיה, ואף על גב שכתוב בו תפלה, תשבחת והודאה היא לקדוש-ברוך-הוא על שחיהו ועשה אתו נסים וגבורות, שחרי בן חשונמית חיה.

אבל שלוש חס שנקראות תפלה: (תהלים צ א) תפלה למשה איש האלהים, תפלה זו שאין כמותה באיש אחר. תפלה לדוד, תפלה זו היא תפלה שאין כמותה במלך אחר. תפלה לעני, תפלה היא מאותן שלש. מי חשובה מכלן? הוי אומר תפלת העני. תפלה זו קודמת לתפלת משה, וקודמת לתפלת דוד, וקודמת לכל שאר תפלות העולם.

מה חטעם? משום שחעני הוא שבור לב, וכתוב (שם לד) קרוב ה' לנשברי לב וגו'. וחעני עושח תמיד קטטה בקדוש-ברוך-הוא, וחקדוש ברוך הוא מקשיב ושומע דבריו. כיון שמתפלל תפלתו, פותח כל חלונות חרקים, וכל שאר התפלות שעולות למעלה, דוחה אותן אותו עני שבור לב, שכתוב תפלה לעני כי יעטף. כי יתעטף¹⁵ צריך לו לכתוב! מה זה כי יעטף? אלא הוא עושח עטוף

¹² במקור מופיע בלי יו"ד, וכן פעמים רבות בלשון חז"ל.

¹³ בזהר רגיל לציין 'אוקמוה', כלומר חז"ל דרשו מקרא זה באופן אחר, לפני הדרשה שהוא מציב.

¹⁴ תרגום זה לקוח מהמאגר תורת אמת www.toratemetfreeware.com/Downloads.htm המופץ חינם. הסירותי את הניקוד, ויתכן שנשארו שיבושי תרגום שלא תיקנתי. מאגר זה מכיל בתוכו מקרא עם מפרשים, תלמוד בבלי ש"ע או"ח, ספרי הלכה, ספרי קבלה, ספרות מוסר ו"חסידות" וספרות לחיזוק המתקרבים לתורה.

¹⁵ במקומות הבאים מופיע עטף בבניין התפעל: 1. יונה ב ח: 2. תהלים עז ד: 3. תהלים קז ה: 4. תהלים קמב ד: 5. תהלים קמג ד: 6. איכה ב יב:

[ע"כ] לכל תפלות העולם, ולא נכנסות עד שנכנסת תפלתו. והקדוש ברוך הוא אומר: יתעטפו [יתעכבו] כל התפלות, ותפלה זו תכנס אלי.

הקדמת ר' מנחם המאירי: יש מפרשים (ראה שו"ט קב, א), כי אמרו דוד על עצמו, במלחמת צורדיו המעכבים ומאחרים מלכותו; ורוב מפרשים מסכימים (ראה ראב"ע ורד"ק), שהוא נאמר על הגלות. ומדבר בלשון יחיד על כלל העם, או כאלו כל אחד מהם מדבר על לשון המזמור. הרב מלבי"ם: הוא תפלה על בני הגולה, מצייר איש אחד מן הגולים, או יצייר כלל האומה כאיש פרטי, אשר נפשו עטופה מרוב הצרות מתעלפת ועומדת לצאת מתוך גופו.

א כִּי־יֵעָטֵף רש"י: זהתעטף נפשו כלרה.

ראב"ע: כמו "העטופים ברעב" (איכה ב, יט).

רד"ק: כי המתפלל מתוך צרה גדולה כופף עצמו, כאלו מתעטף קצתו בקצתו.

ר' מנחם המאירי: בהעטף לבו ונפשו מרוב צרותיו; והוא ענין כעין מחנק מרוב תכיפת הבכי. ובלעז 'אנגוישאר'. ויש מפרשים בו (ראה רד"ק) ענין כסוי, מלשון 'עטוף' המפורסם בדברי רבותינו (ראה מו"ק כח, ב), וכן במקרא: "יעטפו בר" (תה' סה, יד); "המחלצות והמעטפות" (יש' ג, כב); רוצה לומר, כי המתפלל מרוב צרה מכניע עצמו ומעטף קצתו בקצתו.

ספר השורשים לרד"ק ערך עטף

ועמקים יעטפו בר (תהלים סה, יד), כלומר יתכסו מרוב התבואה. וענין העטוף ידוע בדברי רבותינו ז"ל (שבת לא, א) נתעטף ויצא לקראתו. ואמרו (מועד קטן כב, א) כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאל אינה עטיפה, והוא שמכסה שפמו וזקנו וחוטמו במצנפתו או בטליתו. המחלצות והמעטפות (ישעיה ג, כב), הוא הכסות שמתכסים בו. יעטף ימין ולא אראה (איוב כג, ט), כאילו יתכסה ויתעלם לצד דרום ולא אראנו. יעטף - שית חמס למו (תהלים עג, ו), יתכסה ויתחבא לגזול עוברי דרכים לשית ולקחת החמס למו. כי רוח מלפני יעטוף (ישעיה נז, טז), כי הרוח תצא מלפני שיעטוף האדם וילבשנו. ורמז זה לתחית המתים כי הרוח אף על פי שהיא פנימית היא מכסה ומחסה כי מבלתה הוא כאבן. ובא הלשון הזה בענין הצרה והצוקה, ובענין מרבית התפלה והבקשה כי האדם בעת צרתו הוא מדוכא ומעונה כאילו הוא מתעטף קצתו בקצתו. וכן בעת התפלה כשירבה להתפלל ולהתחנן בכל לו כך הוא כפוף ומעונה כאילו הוא מתעטף קצתו בקצתו. ועל ענין זה נאמר תפלה לעני כי יעטף (תהלים קב, א), העטופים ברעב (איכה ב, יט). נפשם בהם תתעטף (תהלים קז, ה). בעטף עולל ויונק (איכה ב, יא), בהתעטפם כחלל (שם ב, יב), בעטף לבי (תהלים סא, ג). בהתעטף עלי נפשי (יונה ב, ח). ואדוני אבי ז"ל פירש כי רוח מלפני יעטף כמו תפלה לעני כי יעטף, אמר כי לא לעולם אריב, כלומר לא אהיה במריבה לעולם ובקצף, כי הרוח שבהם תעטוף ותתפלל לפני שאוציאנה מעונות הגוף ושאתן לישראל לב חדש שלא יחטאון עוד ואני אעשה בקשתה ושאלתה כי אני עשיתי הנשמות והם עליונות מחצרי ומבית משכני. וענין אחר ובהעטף הצאן לא ישים (בראשית ל, מב), והיה העטפים ללבן (שם), ענין התאחר כתרנומו ובלקישות ענא, רוצה לומר על לידת הצאן שתלדנה באחרונה, זמן שילדו רוב הצאן ובאותו זמן לא ישים יעקב את המקלות, כי הזמן שתלדנה רוב הצאן ידע יעקב כי יבוא לבן על הצאן לראות מה תלדנה ולפיכך לא היה משים המקלות באותו הזמן:

ב ה' שִׁמְעָה תִּפְלְתִּי רד"ק: בדרש (שו"ט קב, ב): אל תתן אכסומיא שלי בתיבה אלא תעשה ותעשה פירות; פירוש 'אכסומיא' - ריב, כלומר: יהיה גלוי לפניך ושמעה אותו, וריבה ריבי.

הרב מלבי"ם מסביר הבדל בין תפילה לשוועה: התפלה היא שפיכת הנפש לפני האלהים בעד הכלל, והשוועה היא מה שצועק לישועה בעד עצמו.

באור המילות: התפלה היא רק לאלהים וגדרו שפיכת הנפש והדבקה באלהי מעוזה, כמ"ש ישעיה (א' ט"ז)¹⁶, והמשוע צועק לישועה.

ד' **עֲצָמוֹתַי כְּמוֹקֵד נִחְרָו**: רש"י: הנו"ן משמשת, כמו "נעשו" (תה' לג, ו); "נִקְבּוּ" (במ' א, יז); והוא לשון יונק, כמו "ועצמי חרה מני חורב" (איוב ל, ל); "נִחְרָו מִפּוֹחַ" (יר' ו, כט). רש"י מציין שהנו"ן אינה מהשורש, כלומר השורש אינו נ.ח.ר; הנו"ן היא של נפעל כאילו כתוב נִחְרָו.

ראב"ע: כמו "וחרה נחשתה" (יה' כד, יא); בדרך "ממרום שלח אש בעצמותי" (איכה א, יג). כי רוב כעסו על אויביו חמם גופו, עד שנחרו עצמיו, שהם בתולדת קרות. רד"ק: המקום שדולקין בו האש תמיד יקרא 'מוקד', והוא נחר ונשרף; כן עצמותי נחרו. ספר השורשים לרד"ק ערך חרר

ועצמי חרה מני חרב (איוב ל, ל), וְחָרָה¹⁷ נִחְשְׁתָּה (יחזקאל כד, יא), על כן חרו ישרי ארץ (ישעיה כד, ו). והנפעל נִחְרָו מִפּוֹחַ מֵאֵשׁ (ירמיה ו, כט), אֶף כִּי אֵשׁ אֶכְלֶתְהוּ וְיִחָר (יחזקאל טו, ה), והעצמות יִחָרוּ (שם כד, י), את שני קצותיו אכלה האש וְתוֹכּוֹ נִחְרָה¹⁸ (שם טו, ד), קמץ לפי שהוא בינוני, ואם הוא עבר הוא קמץ מפני הזקף. ובחירק הנו"ן נחר גרוני (תהלים סט, ד), ועצמותי כְּמוֹקֵד נִחְרָו, ופירוש נחר מפוח מאש אמר שהמפוח שהוא הכלי שנופחין בו האש נדלק ונשרף מרוב התמדתו באש והעופרת תם והוא שמשימין הצורפין עם הכסף בצרפו כדי שלא יכלה האש הכסף, ואומר כי המפוח נשרף מרב נפחו באש והעופרת תם ועדיין רעים לא נתקו. והוא משל על ישראל שידבר הנביא אליהם השכם והערב כאילו נשרף מרוב דברו אליהם, כלומר נחר גרונו בקראו אליהם תמיד וכן אמר במקום אחר על כן חצבתי בנביאים הרגתים באמרי פי (הושע ו, ה), ועם כל זה לא יוסרו ולא יאמינו לקול הנביא. והשם ושכן חררים במדבר (ירמיה יז, ו), ענין השריפה וההדלקה מרוב החמימות. והאחד מן חררים חרר או חדרה. ומזה אמרו לעונה הנאפת על הגחלים חדרה באמרם (שבת פרק א, משנה י) ולא חדרה על גבי גחלים וזולתו לפי שנשרפו פניה נקראת כן. ובתלמוד ירושלמי מפרש מזה סְלִי חָרִי (בראשית מ, טז), רצונו לומר שהיו הסלים מלאים חדרות. ומן הענין הזה והשרש הזה בהכפל הפ"א לְחָרָחַר רִיב (משלי כו, כא), כלומר להדליק הריב ולהבעירו. והוא מקור מן הדגוש ופתח החי"ת האחרונה מקום צירי. ומזה עוד וּבְחָרָחַר וּבְחָרַב (דברים כח, כב). והוא חולי השורף מרוב חמימות:

ה **הוֹפָה־כְּעֶשֶׂב** שתי נקודות יש לציין. כתיב מלא, וי"ו מיותרת אחרי הה"א, גם ההקפה בין המילים נראית חריגה.

הוֹפָה־כְּעֶשֶׂב וַיִּבֶשׁ לִבִּי ראב"ע: הטעם בדרך "השמש לא יכבה" (תה' קכא, ו): היתה חרפת הצר כשמש שיכה העשב ויבש. כי שב לבו, כי סרה לחת התולדת מהלב, אשר בה הדבק הנפש עם הבשר. ולא יוכל לאכול לחם, כי הוא שבע בלא מאכל. והטעם כפול, כי המאכל מחליף, שהוא יביא חלקים כנגד מה שיוליך האויר. וזה ידוע בחכמת המזלות.

¹⁶ וּבְפִרְשֵׁיכֶם פְּפִיכֶם אֵעִינִי מִכֶּם גַּם כִּי־תִרְבּוּ תִפְלָה אֵינִי שֹׁמֵעַ יְדִיכֶם דְּמִימִי מִלֹּא: אֵינִי יוֹדֵעַ מֶה מוֹכִיחַ מִמֶּקְרָא זֶה. נכון שיש בו תפילה של הכלל, אבל יש גם מקראות של שוועה שאפשר לפרש על הכלל, או על דבקות!

¹⁷ מילה זו וְחָרָה נִחְשְׁתָּה מוטעמת מלעיל, ולכן יש להזהר בקריאת שמע וְחָרָה אף לקרוא מלרע בגלל חשש שינוי משמע.

¹⁸ צורה זו נראית כבנין קל אבל רד"ק כתב בפירושו ליחזקאל: שרשו 'חרר', מפעלי הכפל, והוא 'נפעל' בשקל ו'נִקְלָה' זאת בעיני ה'" (מלכים ב, ג, יח); "וְנִסְבַּ גְּעֵתָה" (יר' לא, לח); ונקמצה חי"ת נחר מפני הזקף. או הוא 'נפעל' בינוני, לפיכך היא קמוצה, כמו "עם גבר תתברר" (תה' יח, כז); אבל "נִחְרָו מִפּוֹחַ" (יר' ו, כט), שהוא 'נפעל' עבר, החי"ת פתוחה; וכן וְיִחָר מִבְּנִין 'נפעל', בשקל "לא ימד" (הו' ב, א), אלא מפני שלא תדגש החי"ת, היו"ד בצירי, והחי"ת קמוצה מפני הזקף. וְנָחַר הוא ענין הדבר המורגש מהאש, לא שנשרף ממש.

רד"ק: **הוֹכֵה כְּעֵשָׁב** - כתוב בו"ו עם הדגש, והדומים לו כתבנו בספר 'מכלל' (עח, ב'עט, א).
ואמר הוכה כעשב - כלומר: כמו שהשמש מכה העשב הרטוב עד שייבש, כן ייבש לבי.

ו **מְקוֹל אֲנַחְתִּי דְּבִקָּה עֲצָמִי לְבִשְׁרִי**: רד"ק: ידוע כי האנחה וצרת הלב מכחשת הבשר; וכאשר תהיה עמה הצעקה, כל שכן שיכחש הבשר לגמרי, עד שידבק העצם לעור; וכן כתוב "צפד עורם על עצמם יבש היה כעץ" (איכה ד, ח); וקורא העור 'בשר', לפי שעור האדם הוא הבשר, שאינו נפשט מן הבשר כעור הבהמה, לפיכך יזכר הבשר במקום העור; וכן יזכר העור במקום הבשר: "יאכל בדי עורו" (איוב יח, יג).

ז **דְּמִיתִי לְקֶאֱת מְדַבֵּר** ראב"ע: סמוך; ובלא סמוך גם הוא בתי"ו, רק הקו"ף, כשאיננו סמוך, קמוצה (ראה ו' יא, יח).

כדי להבין את כוונת ראב"ע עלינו להביא את שאר המקומות במקרא 'קאת'.

1. ויקרא יא יח: וְאֶת־הַתְּנִשְׁמָת וְאֶת־הַקֶּאֱת וְאֶת־הַרְחֵם: 2. דברים יד יז: וְהַקֶּאֱת וְאֶת־הַרְחֵם וְאֶת־הַשֶּׁלֶךְ: 3. ישעיהו לד יא: וִירְשׁוּהָ קֶאֱת וְקָפוּד וִינְשׁוּף וְעָרַב יִשְׁפְּנוּבָהּ וְנָטָה עָלֶיהָ קוֹתָהּ¹⁹ וְאֲבִיבָהּ:

4. צפניה ב יד: וְרָבְצוּ בְּתוֹכָהּ עֲדָרִים כָּל־חִיתֹ־גֹי גַם־קֶאֱת גַּם־קָפוּד בְּכַפְתָּרֶיהָ יִלְיֶנּוּ קוֹל יִשׁוּרָר בְּחִלּוֹן תָּרַב בְּסֹף כִּי אֲרֻזָּה עָרָה:

רד"ק: הקאת הוא הקיק הנזכר במשנה (שבת ב, א): ולא בשמן קיק; והוא עוף מדברי וקולו כקול נהי, לפיכך אמר: דמיתי לקאת מדבר, רוצה לומר: לקולו; וכן ככוס חרבות, שהוא עוף ושוכן במקומות החרבים, וקולו כקול נהי. או פירוש: אני חושב בעצמי, כשאני בגלות, כאלו אני במדבר עם העופות השוכנים במדבר, שאין שם ישוב בני אדם.

ר' מנחם המאירי: וקאת וכוס - הם עופות שוכנים במדבר ובמקומות אחרים החרבים, וקולם כקול נהי. וקאת - באות התי"ו בין בסמיכות בין שלא בסמיכות, אלא שכשהוא סמוך הוא בפתח, ובמוכרת הוא בקמץ. ואמר, שבהיותו בגלות, חושב עצמו כאלו הוא במדבר, וצועק לאנחתו בהפרדו מאחיו.

ח **שְׁקִדְתִּי** רש"י: התזוננתי בעלמי.

ראב"ע: שקדתי על מקום אחד לבדי, ואין אחד ממשפחתי עמי.

רד"ק: ה'שקידה' הוא עניין ההתעסקות וההתמדה על הדבר, כמו "שוא שקד שומר" (תה' קכז, א); "נמר שוקד על עריהם" (יר' ה, ו); "לשקוד על דלתותי יום יום" (מש' ח, לד); וכן פירוש הפסוק: **שקדתי** בגלות אילך ואילך, ובכל מקום אני מוצא עצמי יחיד בין עם נכרי, כמו הצפור הנפרד מחביריו והוא לבדו על גג הבית; כי כן אני בגלות כאלו אני יושב על גג הבית אע"פ שאני יושב בבית, כיון שאינני בארצי.

ט **מְהוֹלְלִי** לשון הוללות מוכרת מכמה מקומות במקרא, אבל מהו ההמשך של השבועה? **בִּי נִשְׁבַּעְנִי**: רש"י: **מהולל** - המתלוצצים בי, לשון "הוללות" (קה' א, יז). **בי נשבועו** - ראו זרעתי ונסבועים בי ואומרים: 'אם לא, יארע לי כמו שאירע לישראל'; 'כה יעשה לי, כמו לישראל!'
ראב"ע: פעולים, שהיו בעיניו מהוללים - הוא המתהולל; שבו לשומו לאלה ולשבועה (ע"פ במ' ה, כא): אם אֶכְזַב אֶהֱיָה כְּפִלוֹנִי!
רש"י מפרש מתלוצצים, אבל אם כך הניקוד הנכון הוא למ"ד ראשונה בשווא: מְהוֹלְלִי.

¹⁹ תי"ו רפיה ללא דגש!

לכן מפרש ראב"ע שהוא גרם להם התלוצצות, בזה שהוא ללעג בעיניהם. גם רד"ק כנראה פירש לפי דרך זו: שאומרים עלי דברי הוללות ולעג עד שישבו מהוללים ומשתגעים עלי, **בי נשבעו** - על דרך "והנחתם שמכם לשבועה לבחירי" (יש' סה, טו); "יתן ה' אותך לאלה ולשבועה" (במ' ה, כא); אומרים: אהיה כמו היהודי אם אעשה כך וכך.

י כִּי־אָפֵר כָּל־חֵם אֶכְלֵתִי הכוונה ש'אכל' הרבה אפר כמו לחם, המאכל העיקרי. ראב"ע: דרך משל, כמו "הכפישני באפר" (איכה ג, טז). רד"ק: דרך משל, כי לחמו בפיו דומה לו לאפר; על דרך "ויגרס בחצץ שני הכפישני באפר". **וְשָׁקִי** ברור שהכוונה כאן למשקה, אבל זו צורה שאינה נפוצה. ראב"ע: תחת ה"א, כי אותיות אהו"י מתחלפים. השורש הוא ש.ק.ה, אבל הה"א בתוך המילה מתחלף ליו"ד או לוי"ו²⁰. רד"ק: בתנועת הו"ו, והוא במקום למ"ד הפעל; אבל "שמני ושקויי" (הו' ב, ז) - הו"ו נחה והיא למשך, והיו"ד נעה והיא במקום למ"ד הפעל. **ושקוי** - כולל כל מיני משקה, כמו היין והחלב והמים; כלומר: כל מה שאני שותה הוא מסוך במי עיני, כמו היין המסוך במים. **מִסְכָּתִי**: בלשון חכמים: מזגתי. השורש מ.ז.ג. מופיע בשיר השירים ז ג אֶל־יִחְסֹר הַמָּזֶג.

פֶּן לַחֲכָם וַיִּחַסֵּם עוֹד

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי eliyahule@gmail.com הכתובת למשלוח: הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם): php.gilionot/net.ladaat.www

אֲנִי אֶתְּנֶה מִתְעַנִּיין
בְּהַבְטִים הַלְשׁוֹנִיִּים שֶׁל הַתּוֹרָה
(לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, הַמְשִׁנָּה, הַתְלָמוּד וכו')
אֶתְּנֶה מוֹזְמָן לְהַרְשֵׁם (בְּחֵן)
לְקַבֵּל דּוֹא"ל בְּעוֹשָׂאִים לְשׁוֹנִיִּים
בְּכַתֻּבָּת: maanelashon@gmail.com
☺ בּוֹא לְהַחֲכִים אֶת עֶצְמְךָ וְאֶת שִׁאֵר הַמְּכֻתָּבִים ☺

²⁰ השיטה המקובלת היום היא שהאות השלישית מהשורש היא יו"ד (או וי"ו), אלא שבסוף המילה מתחלף לה"א.